

**MIESTO VIEŠŪJŲ ERDVIŲ IR
GYVENAMŪJŲ TERITORIJŲ ŽELDYNŲ
FORMAVIMO PROBLEMAS.
URBANISTINIS ASPEKTAS**

Liucijus Dringelis

KTU Architektūros ir statybos institutas

Konstantinas Jakovlevas-Mateckis

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Samprata:

Viešoji erdvė – visiems skirta, visuomenės naudojama erdvė. Į jos sudėtį įeina: inžinerinių komunikacijų koridoriai, susisiekimo komunikacijos ir socialinė infrastruktūra – želdynai bei vaikų žaidimų ir sporto aikštynai, ikimokyklinio vaikų ugdymo, vaikų ir jaunimo bendrojo lavinimo objektai ir kt.

Labiausiai visuomenės naudojama viešoji erdvė – želdynai.

Želdynas – sumedėjusia ar žoline augalija apželdinta teritorija su poilsiui, sportui, pramogoms skirtais įtaisinais bei statiniais ir tvarkoma kraštovaizdžio architektūros priemonėmis.

Želdynams priskiriami parkai, skverai, miesto sodai, žaliosios jungtys, botanikos ir zoologijos sodai, parodų parkai, kapinės ir kt.

Miesto želdynai, yra labai svarbi urbanistinės struktūros dalis, skirta gyventojų poilsiui, rekreacijai, bendravimui, miesto ekologinių sąlygų gerinimui bei estetinio patrauklumo didinimui. Tačiau dar ir dabar vyrauja požiūris, kad šios laisvos, neužstatytos erdvės yra statyboms skirtų teritorijų rezervas. Tokių pavyzdžių gausu Vilniuje (skverai miesto centre, Neries pakrantės, Šiaurės miestelio konversija, gyvenamasis kvartalas prie A.Juozapavičiaus g. ir kt.), Kaune (Nemuno sala, Žalgirio stadionas, Ažuolynas ir kt.) bei kituose šalies miestuose.

Šio pranešimo tikslas yra apžvelgti įstatyminę bazę, skirtą miesto želdynų sistemos kūrimui, bei jos panaudojimą rengiant miestų ir miestelių bendruosius, detaliuosius ir kt. teritorijų planavimo dokumentus.

Miesto želdynų sistemos kūrimo įstatyminė bazė

Miesto želdynų sistemos kūrimo pagrindinis bazinis dokumentas yra Želdynų įstatymas bei jį lydintys želdynų planavimo normatyviniai dokumentai ir kt. Šiuose įstatyminiuose bei normatyviniuose dokumentuose ypač svarbią reikšmę turi želdynų klasifikavimas, kuris naudojamas rengiant teritorijų planavimo projektus. Siekiant aiškiai apibrėžti želdynų vietą miesto erdvinėje struktūroje, jie skirstomi į dvi pagrindines grupes: 1) atskiruosius želdynus ir 2) priklausomuosius želdynus.

Atskirieji želdynai užima tik jiems skirtas teritorijas, turi kadastrines sklypo ribas ir skaičiuojami pagal urbanistinius normatyvus. Šie želdynai privalo būti vaizduojami miestų bendruosiuose planuose.

Priklausomieji želdynai įeina į kitų sklypų sudėtį ir skaičiuojami pagal sklypo užstatymo procentą. Todėl jie parodomi tik detaliuosiuose planuose.

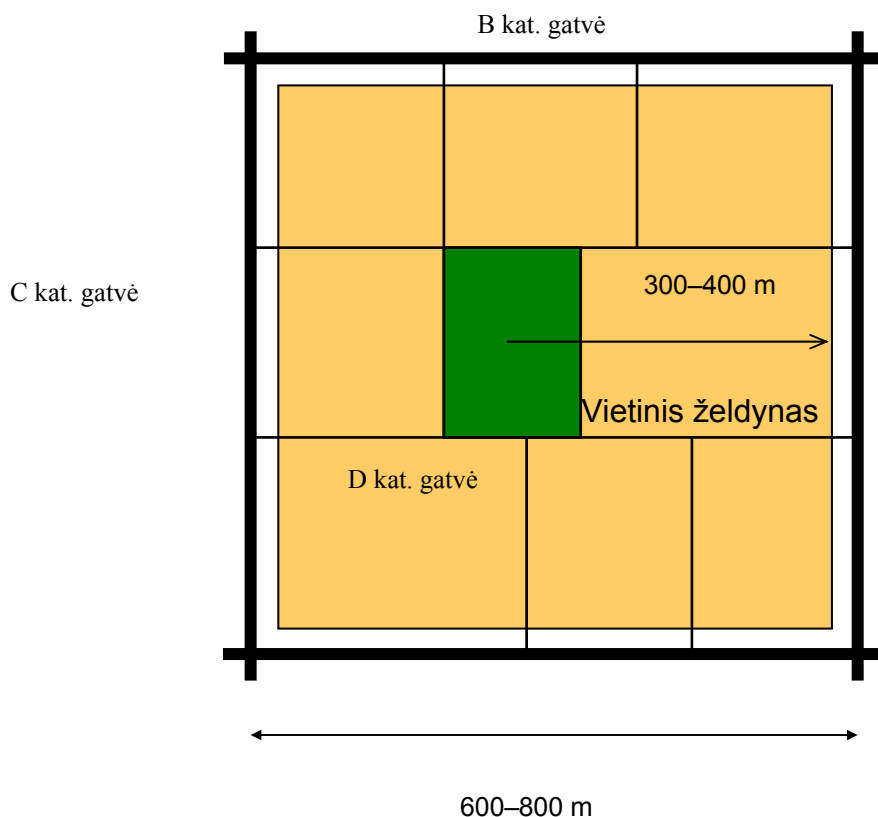
Atskirieji želdynai dar skirstomi į rekreacinės paskirties, mokslinės, kultūrinės ir memorialinės paskirties bei apsauginės ir ekologinės paskirties želdynus.

Iš šių želdynų daugiausiai miesto gyventojų poilsiui naudojami rekreaciniai želdynai, todėl jų vieta miestų ir miestelių struktūrose, normavimas ir kt. klausimai aptariami pranešime.

Pagal atskirųjų rekreacinių želdynų išdėstymą miestų ir miestelių planinėje struktūroje, jie yra skirstomi į **vietinės reikšmės, rajoninės reikšmės ir viso miesto reikšmės arba centrinis želdynus.**

Vietinės reikšmės atskirieji želdynai išdėstomi kvartalų grupėje (ar mikrorajonuose), kurią formuoja aptarnaujančios (C ir aukštesnės kategorijos gatvės). Šiems želdynams apytikriai skiriama apie 35-40 % viso atskirųjų želdynų ploto mieste.

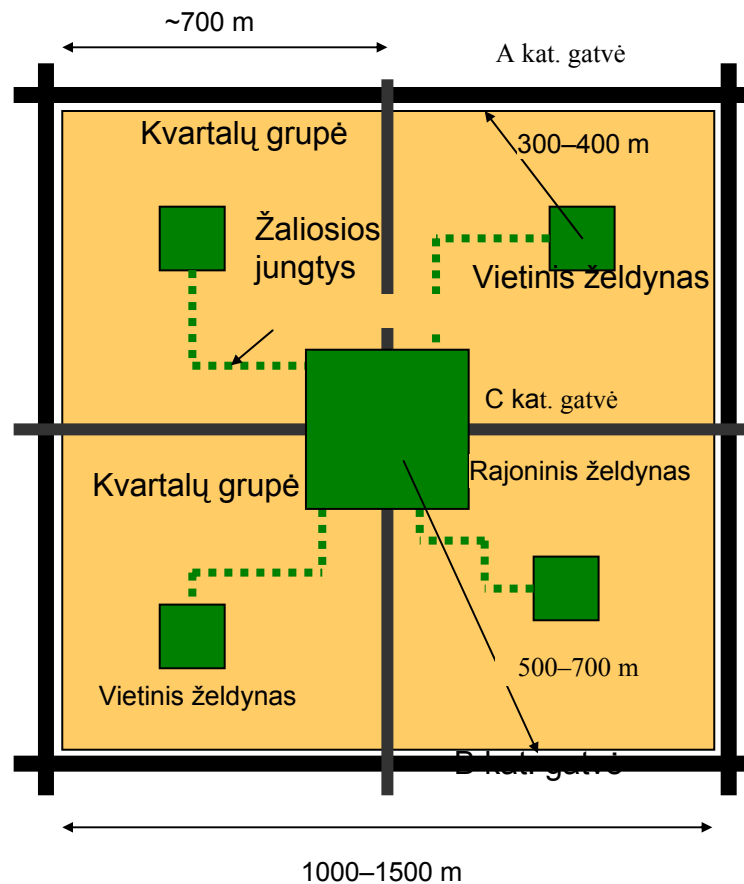
Miesteliuose, kuriuose urbanistinė struktūra skiriasi nuo miestų struktūros, vietinės reikšmės želdynai kartu tampa ir centriniais želdynais.

1 pav. Kvartalų grupės ir joje esančio vietinio želdyno schema

Rajoninės reikšmės atskirieji želdynai išdėstomi miesto gyvenamuosiuose rajonuose, kuriuos riboja pagrindinės (B kategorijos) bei greito eismo (A kategorijos) gatvės. Šiems želdynams skiriama 30-35 % viso atskirųjų želdynų ploto mieste.

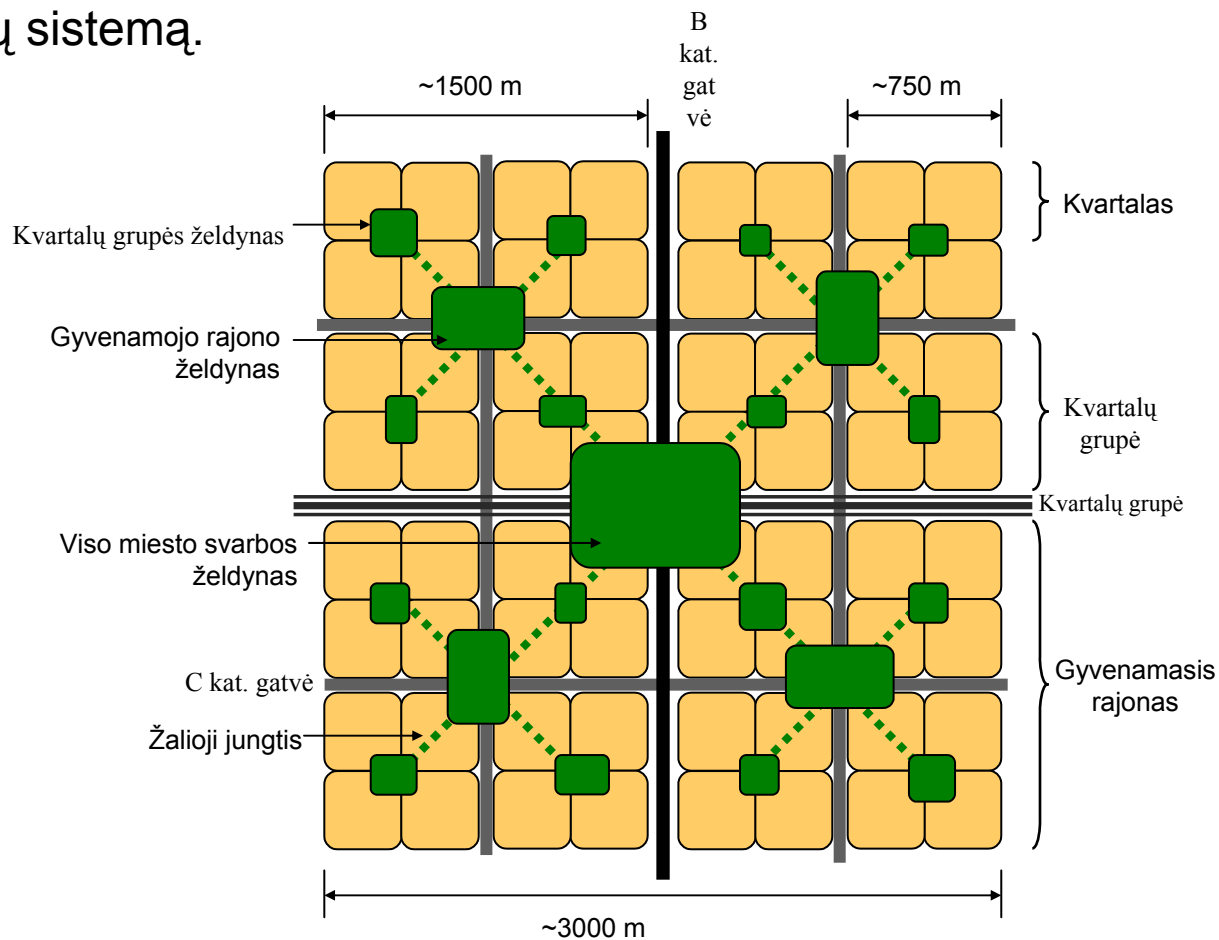
Mažuose miestuose, kurių urbanistinėje struktūroje nėra gyvenamųjų rajonų, tuo pačiu nėra ir rajoninės reikšmės želdynų. Juose numatomi tik vietiniai ir centriniai želdynai.

2 pav. Gyvenamojo rajono ir jo želdynų išdėstymo schema

Viso miesto reikšmės arba centriniai atskirieji želdynai išdėstomi mieste, gerai pasiekiamose miesto vietose. Šiems želdynams apytikriai skiriama apie 25-30 % visų miesto atskirųjų želdynų ploto.

Visi minėti atskirieji želdynai jungiami žaliosiomis jungtimis į vientisą miesto želdynų sistemą.

3 pav. Miesto želdynų struktūros modelis

Želdynai teritorijų planavimo dokumentuose

Siekiant nustatyti kaip atskirieji želdynai yra išdėstomi miesto urbanistinėje struktūroje, teko peržiūrėti kai kurių miestų pastaruoju metu parengtus bendruosius planus.

Nustatyta, kad miestų bendruosiuose planuose centriniai bei rajoninės reikšmės atskirieji želdynai yra pateikiami planuose bei aptariami tekstuose, panaudojant jau esamus želdynus (miškelius, apželdintus šlaitus, upių slėnius ir kt.).

Vietinės reikšmės želdynai bendruosiuose planuose dažniausiai nežymimi ir iškyla grėsmė, kad apskritai jie nebus įrengti. Aiškinimai, kad vietinės reikšmės atskirieji želdynai bus suplanuoti rengiant detaliuosius planus, dažniausiai nepasitvirtina. Žinoma, kad rengiant detaliuosius planus investuotojų siekiama maksimaliai didinti sklypų skaičių ir visiškai neskiriamas dėmesys viešųjų erdvių bei želdynų kūrimui. Todėl nukenčia gyvenamosios aplinkos kokybė bei bendruomenės socialinių poreikių tenkinimas.

Kai kurios miestų viešųjų erdvių ir želdynų kūrimo prielaidos

Opiausia problema yra vietinės reikšmės miesto atskirųjų želdynų kūrimas, kurie skirti kasdieniniam gyventojų rekreaciniam aptarnavimui. Šių viešųjų erdvių formavimo viena svarbiausių kliūčių yra nenoras tam tikslui skirti teritoriją, kuri numatyta panaudoti gyvenamųjų namų statybai.

Todėl šiandien iškyla būtinybė konsoliduoti planuojamos teritorijos visus atskirus sklypus į vientisą plotą ir planuoti visą kvartalų grupę, mikrorajoną ar rajoną proporcingai atskiriant nuo šių sklypų dalį ploto viešosios erdvės bei vietinės reikšmės atskirojo želdyno formavimui, kuris būtų skirtas visų šio gyvenamojo komplekso gyventojų kasdieniniam poilsiui bei rekreacijai. Sprendžiant socialinės infrastruktūros formavimo klausimus taip pat privalo aktyviai dalyvauti ir miesto savivaldybės institucija.

Siekiant, kad šie želdynai būtų įkurti, būtina juos fiksuoti bendrajame plane. Priklausomai nuo miesto dydžio bei bendrojo plano mastelio, šie vietiniai atskirieji želdynai galėtų būti aprašyti ne tik tekste, pateikiant jų reglamentus, bet pavaizduoti ir grafiškai atskirame brėžinyje, jų ribas tikslinant detaliajame plane. Formuojant šiuos želdynus kartu būtina spręsti ir teisinius bei ekonominius žemės nuosavybės klausimus.

Miestų atskirųjų želdynų, kaip labai svarbaus urbanistinės struktūros elemento, kūrimas turi svarbią socialinę, ekonominę bei ekologinę reikšmę, kuri atitinka nustatytus darnios erdvinės plėtros principus.

Išvados

1. Miesto viešųjų erdvių bei tame tarpe želdynų išsaugojimas nuo statybų invazijos ir ypač naujų kūrimas yra labai opi urbanistinė, socialinė, ekonominė bei ekologinė problema, kuri dabartiniu laikotarpiu nėra tinkamai sprendžiama.
2. Turima miesto želdynų kūrimo teisinė bei normatyvinė bazė nepakankamai panaudojama rengiant miestų bendruosius, detaliuosius bei kitus teritorijų planavimo projektus.
3. Pagal Želdynų įstatymą miesto želdynų sistemą turi sudaryti atskirieji vietinės, rajoninės bei viso miesto reikšmės arba centriniai želdynai, kurie privalo būti žymimi bendruosiuose planuose. Tačiau dažniausiai žymimi tik rajoninės bei viso miesto želdynai, o vietinės reikšmės želdynai nežymimi, todėl rengiant detaliuosius planus vietiniai želdynai neprojektuojami.
4. Siekiant kompleksiskai planuoti gyvenamąją statybą su reikiamu vietinės reikšmės atskiruoju želdynu, būtina planuoti visą kvartalų grupę (mikrorajoną), kurį riboja aptarnaujančios (nemažesnės kaip C kategorijos) gatvės.
5. Planuojant miesto kvartalų grupę (mikrorajoną) ar kitą teritoriją ir konsoliduojant atskirus sklypus į vientisą žemės plotą, kuriame privalo būti numatytos ir viešosios erdvės bei vietinės reikšmės atskirieji želdynai, šiam tikslui žemės paėmimas turi būti sprendžiamas įstatymais nustatyta tvarka.

Ačiū už dėmesį ir kantrybę.

Lauksime Jūsų pastabų ir pasiūlymų.